

Inte tusen ord

Om Donald Davidsons metafor-teori

C-uppsats i teoretisk filosofi
FTE603:2
Lunds universitet
Maj 2004

Ulrika Carlsson
821025-3947

Handledare: Ingar Brinck

Innehåll

1. Inledning s. 3
 2. Anmärkning om terminologi s. 4
 3. Davidsons teori: Det finns ingen metaforisk mening s. 5
 4. Semantisk mening hos metaforer
 - 4.1 Omformuleringar av metaforer s. 8
 - 4.2 Korrekta läsningar av metaforer s. 12
 - 4.3 Sanningsvärden hos metaforer s. 14
 5. Kognitiva innehåll och bilder: Pragmatisk mening respektive utomlingvistisk effekt hos metaforer
 - 5.1 Närmare analys av Davidsons syn på kognitiva innehåll och bilder hos metaforer s.16
 - 5.2 Utesluter bilden ett kognitivt innehåll? s. 20
 - 5.3 Metaforer i påståenden s. 22
 - 5.4 Bildframmaning hos metaforer och andra uttryck s. 23
 6. Vad döda metaforer vittnar om s. 26
 7. Sammanfattande diskussion: Konsekvenser för Davidsons teori s. 29
 8. Slutsats s. 32
- Referenser s. 34

1. Inledning

Metaforbegreppet tillhör främst litteraturen, och inom därtill hörande teorier tilldelas det ganska lättvindigt den egentligen relativt komplicerade uppgiften att skilja ut bildligt språk från bokstavligt. Icke desto mindre är det ett välbehövligt begrepp – inte för att en glasklar distinktion är av någon större vikt inom området, utan för att just förmågan att språkligt frammana bilder med medföljande associationer, uppmärksamma likheter mellan saker i vår värld och omvärdera konventionella begreppsindelningar anses vara förtjänster hos god litteratur.

”Jag minns hur ditt hjärta slog dig”, skrev Erik Lindegren i sin dikt ”En sång för Ofelia”. Enligt en strikt bokstavlig tolkning är satsen snarast absurd; på sin höjd skulle man kunna kalla den ett originellt sätt att beskriva något medicinskt tillstånd – förslagsvis bröstsmärtor till följd av hjärtklappning. Men den som känner litteraturhistoriens Ofelia kommer med all sannolikhet inte att kunna undgå att från den regelrätta semantiska tolkningen – den bokstavliga meningen – ledas vidare till andra tankar och föreställningar genom automatiska associationer.

Exakt hur denna tolkningsprocess går till och vilken metafysisk status som kan tillskrivas delarna eller stadierna i den är dock inte uppenbart. Vad som kanske kan kallas den traditionella förklaringsmodellen för metaforer inom filosofin, hänvisar till *metaforisk mening*, en mening som sägs uttryckas av metaforer parallellt med deras bokstavliga mening. Det har också gjorts försök att skissera system för hur den metaforiska meningen kan vaskas fram ur den bokstavliga.

I ”What Metaphors Mean” kritiserade Donald Davidson sådana teorier och försök, och sa att man måste överge föreställningen om den metaforiska meningen. Metaforer, skrev Davidson, betyder inget utöver det de betyder bokstavligen, och alla effekter de har som ”vanligt” språk inte har, åstadkommer de med andra medel än de lingvistiska. ”Det metaforiska” i det bokstavliga uttryck som är en metafor är varken en semantisk eller ens en lingvistisk entitet, tyckte Davidson. En metafor är som en bild, och inte ens tusen ord kan säga det som en bild visar.

I min uppsats ska jag redogöra för Davidsons teori för att sedan ställa den mot kritik som riktats mot den, och undersöka om stommen i den fortfarande går att upprätthålla. Jag ska alltså antingen tillbakavisa kritiken, eller utreda på vilka punkter Davidsons teori ger vika, och peka på möjliga åtgärder eller alternativa synsätt som skulle vara att föredra. Det tål att understrykas att uppsatsens syfte inte är att göra en kontrasterande utvärdering av olika metaforteorier, och att Davidsons teori inte ställs mot andra positiva metaforteorier, utan just mot ett urval av den kritik som riktats mot hans idéer om metaforer.

Uppsatsens är indelad efter problem, eller svaga punkter, som uppmärksammats med Davidsons teori. Varje problemområde ägnas ett avsnitt. Först behandlas uppfattningen, som framförts som bevis mot Davidson, om att det skulle finnas en korrekt läsning av varje metafor, som också går att ge ett bokstavligt uttryck i en omformulering. Detta avsnitt avhandlar frågan om metaforisk mening inom ramen för semantiken.

I det följande avsnittet diskuteras huruvida man genom metaforer kommunicerar kognitiva innehåll (förutom de bokstavliga betydelseerna) eller om det snarare är så att metaforer orsakar bilder, som inte är propositionella och inte kan ges adekvata språkliga översättningar. Här handlar diskussionen dels om pragmatik, dels om de utomlingvistiska effekter som enligt Davidson är karakteristiska för metaforer.

Slutligen tar jag upp frågor om hur döda metaforer passar in i Davidsons teori, och ifall existensen av döda metaforer talar för eller emot metaforisk mening.

2. Anmärkning om terminologi

Jag använder ordet "tolkning" i samma betydelse som Davidson använder "interpretation". Denna är kanske vagare än som är brukligt: en *tolkning* av en språklig sats avses här inte vara synonymt med satsens *mening*, eller ens med någons personliga uppfattning om vad dess mening är. En tolkning har alltså inte nödvändigtvis propositionell form. "Att tolka" behöver inte heller vara en aktiv, diskursiv, intellektuell process. Denna breda användning av termen är nödvändig för att en verklig diskussion ska kunna föras, och Davidson syn inte ska bli trivialt ogiltig genom självmotsägelse.

3. Davidsons teori

Davidson inleder sin artikel med att säga att det inte finns några regler för hur en metafor ska tolkas. Tolkningen av metaforer, skriver han, kräver lika mycket kreativitet och fantasi som skapandet av dem.¹ De här påståendena kan verka oviktiga och endast ämnade smycka ut texten och värma upp läsaren, men senare visar de sig utgöra centrala antaganden i Davidsons teori. I det följande refereras och förklaras Davidsons kritik av andra metaforteorier och hans egna, positiva tes, såsom presenterade i "What Metaphors Mean".

Huvudtesen i Davidsons artikel är att metaforer inte har metaforiska meningar, utan bara bokstavliga. Det är den bokstavliga meningen som frammanar bilder inför våra inre blickar; alla effekter man vill tillskriva metaforen är avhängiga den bokstavliga meningen och ingenting annat.² Det finns ingen annan aspekt av metaforen som förmedlar något. Vi kan kommunicera med hjälp av bokstavlig språklig mening, men inte genom någon "metaforisk mening".

Därmed går det heller inte att fånga metaforen i en bokstavlig omformulering – det finns inget att omformulera.³ När vi försöker omformulera en metafor försöker vi uttrycka det metaforen får oss att uppmärksamma.⁴ Men metaforen själv säger helt enkelt inget annat än det den säger bokstavligt, och talare uttrycker heller ingen "dold" mening genom metaforer.⁵ När Davidson säger att han vill förpassa metaforen till området "användande" i stället för "mening",⁶ menar han alltså inte för den skull att han erkänner pragmatisk mening hos metaforer.

Ord har bokstavliga meningar oberoende av yttrandekontext. Det är en mycket väsentlig aspekt av de naturliga språken att vi just använder ett och samma ord för flera saker, och kan yttra samma sats i flera olika situationer.⁷ Men en tolkning av en metafor måste vara kontextberoende.

Davidson påpekar också att det blir svårt att förklara metaforens speciella effekt i fall vi börjar hänvisa till den metaforiska mening vi postulerat. Om uppfattandet och tolkningen av en metafor helt enkelt är greppandet av en proposition, alltså utgörs av samma process som utgör förståelsen och tolkningen av bokstavligt språk – vari ligger då metaforens särart?⁸ Hur kan vi i en sådan modell förklara den karakteristiska livligheten i de bilder som frammanas av en metafor, men inte av ett icke-metaforiskt uttryck? Dessa bilder och associationer är ju följder av den

¹ Davidson (1978), s. 435

² *Ibid.* s. 435

³ *Ibid.* s. 436

⁴ *Ibid.* s. 444

⁵ *Ibid.* s. 444

⁶ *Ibid.* s. 436

⁷ *Ibid.* s. 436

bokstavliga meningen, och stödjer inte alls den förklaringsmodell som innehåller metaforisk mening. Inte bara den metaforiska meningen utan också kopplingen mellan bokstavlig och metaforisk mening måste förklaras av den som försvarar metaforisk mening.⁹

Hur ska man då beskriva och förklara metaforens särart om man inte medger metaforisk mening? Davidson vill att vi ser saken på följande sätt. En metafor får oss att lägga märke till eller uppfatta en viss likhet mellan två eller flera saker.¹⁰ Denna likhet är ofta förvånande – kanske har den inte uppmärksammats tidigare.

Med hänsyn till denna förmåga hos metaforer kan vi jämföra dem med andra språkliga sätt att frammana bilder och livliga associationer, och peka ut likheter mellan saker. Liknelsen är ett sådant sätt, men ingen verkar känna sig manad att tillkalla en ytterligare, dold mening för att förklara denna stilistiska figur, säger Davidson.¹¹ Inte heller i fråga om hela dikter eller romaner som tas som allegoriska försöker man förklara effekten genom sekundära, bildliga meningar. Davidson illustrerar genom T.S. Eliots dikt ”The Hippopotamus” hur man utan några speciella verktyg, utan att använda metafor eller liknelse, kan inbjuda till en jämförelse mellan två ting, helt enkelt genom att omskriva båda i en och samma dikt. Effekten blir densamma som om en metafor använts, men det är för Davidson fullständigt uppenbart att ingen mening överförs genom diktraderna förutom den bokstavliga. Dikten låter förvisso underförstå (”intimates”) en del bortom det som tar formen av bokstavlig mening, men denna typ av antydan är inte detsamma som mening.¹²

Davidson medger att det kan finnas något vi kan kalla ”metaforisk sanning”. Men ett sanningsvärde kan bara tillskrivas vår personliga tolkning av en metafor, det den får oss att tänka på eller uppmärksamma.¹³ Det är alltså viktigt att skilja mellan en personlig tolkning av en sats, och denna sats faktiska mening.

Den bokstavliga sats som är en metafor har alltså inget ytterligare meningsbihang. En metafor är inte ett sätt att kommunicera en dold mening, ett kognitivt innehåll annat än det som uttrycks bokstavligen av orden. Detta tycker Davidson också indikeras av hur svårt det är att omformulera en metaforisk tolkning i bokstavligt språk. Om ett propositionellt innehåll, en tanke i en språkligt uttryckbar form, förmedlas genom varje metafor borde det vara lätt att ge uttryck för detta. Men det tar inte lång tid att upptäcka – och även försvararna av metaforisk mening

⁸ *Ibid.* s. 443

⁹ *Ibid.* s. 437

¹⁰ *Ibid.* s. 436

¹¹ *Ibid.* s. 443

¹² *Ibid.* s. 441

¹³ *Ibid.* s. 441

håller med om – att en omformulering av en levande metafor symptomatiskt träffar fel. Den säger för mycket eller för lite, eller på fel sätt.¹⁴

När en metafor är död är det lätt att omformulera den – då har den nämligen en ny, etablerad bokstavlig mening. Men om även levande metaforer har sekundära meningar borde dessa rimligtvis motsvara de nya bokstavliga meningar de får som döda metaforer. Då borde det inte vara svårare att uttrycka en levande metafors ”metaforiska mening” än en död metafors nya mening. Men det är det alldeles uppenbarligen. I själva verket är detta en definierande skillnad mellan levande och döda metaforer.¹⁵

En anledning, enligt Davidson, till att det är så svårt att omformulera metaforer, är att det inte finns någon gräns för vad metaforen kan säga oss eller få oss att uppmärksamma. På så sätt liknar metaforer snarare bilder än propositioner.¹⁶ De kan utgöra källor till insikter och tankar, men de *uttrycker* för den skull inte dessa. Insikten eller upptäckten är vår egen, och tillhör inte den språkliga sats som gett upphov till den. Bilder uttrycker inte fakta eller propositioner – man kan inte ge en uttömmande inventering av hur många propositioner som förmedlas av en bild. ”Words are the wrong currency to exchange for a picture”¹⁷, skriver Davidson.

Vi har i fråga om bilder respektive propositioner att göra med två olika typer av förståelse, uppfattning, eller, om man så vill, *seende*. En metafor fungerar ofta så, att den får oss att se en sak *som* en annan (”seeing-as”). Detta är inte detsamma som att se *att* en sak är en annan (”seeing that”). Vanliga språkliga propositioner är i regel ute efter att just påstå *att* något är på ett visst sätt, att hävda fakta.

Slutligen, alltså: Språkets grundläggande konstitution är den av ett reglerat system, men detsamma gäller inte för vår uppfattning av bilder. Inte heller förstår och tolkar vi metaforer enligt bestämda regler, utan fritt med hjälp av vår individuella kreativitet och fantasi.

¹⁴ *Ibid.* s. 443

¹⁵ *Ibid.* s. 439

¹⁶ *Ibid.* ss. 444

¹⁷ *Ibid.* s. 445

4. Semantisk mening hos metaforer

4.1 Omformuleringar av metaforer

Jerrold Levinson är en av dem som försvarar idén om metaforisk mening. I sin artikel "Who's Afraid of a Paraphrase?" presenterar han argumentet att det är möjligt att ge bokstavliga omformuleringar av metaforer, och att detta är ett mycket tydligt indicium för att det faktiskt finns metaforisk mening. Han medger att sådana omformuleringar sällan blir helt jämbördiga metaforen i fråga om mening, men förnekar att denna omständighet skulle kullkasta argumentet:

The fact that the task of exhibiting in literal language the metaphorical meaning of a metaphor might not, perhaps, ever be *completely* discharged [--] should not be thought to license the inference that therefore the task *cannot* be carried out, and thus that the paraphrases offered at any given point necessarily fail to articulate *any* part of the meaning that a metaphor possesses.¹⁸

Levinson säger här att ett meningsinnehåll som i förhållande till metaforen visserligen känns något avskalat och kanske lite platt, ändå kan ges i en omformulering. Man frågar sig då vart resten av metaforen tagit vägen, och varför denna rest inte låter sig fångas i en omformulering. Om man antar Levinsons hållning kan man tänka sig att det som går förlorat i en bokstavlig omformulering är metaforens speciella sätt att uttrycka meningsinnehållet på. Till exempel kan man gå miste om den insikt som själva jämförelsen ger.

Levinson skulle också kunna anföra förklaringen att skillnaden ligger i en förlust av mer subtila beståndsdelar än just mening, som till exempel konnotationer och värdeladdning hos enskilda ord. Det verkar då lämpligt att påpeka, som Richard Moran gör, i ytterligare förstärkning av Levinsons argument, att omformuleringar av en sats *bokstavliga* mening sällan lyckas fånga mening och konnotationer på pricken. Enkla satser som till exempel "Himlen är blå" är inte alls särskilt lätta att uttrycka på något annat sätt, påpekar Moran.¹⁹ Och även om man lyckas omformulera dem, verkar något oftast gå förlorat. Ändå säger man att sådana omformuleringar just uttrycker den ursprungliga satsens mening.

Levinson tillägger själv att även för den som inte vill medge att det går att just omformulera metaforer, blir det svårt att komma ifrån att en metafor faktiskt är ute efter att säga eller uppmärksamma något ganska precist. Även om, som Davidson påpekar, en metafor kan få oss

¹⁸ Levinson (2001), s. 8

¹⁹ Moran (1996), s 257

att lägga märke till oändligt många likheter mellan två ting, måste man lägga märke till vissa specifika likheter för att kunna sägas förstå metaforen. Davidsons argumentation, säger Levinson,

overlooks the fact that there are many things which, while indeed resemblances or similarities between the terms of the metaphor, are arguably no part of what the metaphor means.²⁰

Som ett led i bevisningen för sin ståndpunkt skulle man gärna se att Levinson, givet ett antal metaforer, vilka som helst, kunde tala om vad de betyder – ge en ungefärlig omformulering av deras metaforiska mening. Levinson ger faktiskt också några konkreta exempel på tolkningar av metaforer i sin artikel. Han börjar med strofen ”No man is an island”, som ursprungligen nedtecknades av 1600-tals-poeten John Donne. Åtminstone en del av satsens mening, säger Levinson, är, ofrånkomligen, att ingen människa i grunden är helt isolerad från andra människor. Den, inte likhet utan i det här fallet, skillnad metaforen är ämnad att få oss att se mellan öar och människor, är alltså att öar är isolerade medan människor inte är det.²¹

En annan skillnad mellan öar och människor är att de förra är gjorda av sand, medan de senare inte är det. Detta är dock inte en av de kontraster metaforen uppmärksammar, och har ingen del i vad metaforen betyder, säger Levinson.²² Han tycker heller inte att det spelar någon roll att tolkningen av satsen från början påverkades av dess ursprungliga sammanhang, det vill säga den dikt från vilken den är tagen.²³

Men det är svårt att se hur den välkända strofen ”No man is an island” hjälper Levinson i hans bevisföring. Han nonchalerar metaforens litterära ursprung – dess språkliga kontext – och bortser från det faktum att strofen genom århundradena etablerat sig i det engelska språket som ett talesätt, en ren kliché.

Det vore billigt att försöka avfärda Levinson endast genom att attackera dåligt valda exempel. Men är det verkligen inte mer än en olycklig tillfällighet att Levinson för att exemplifiera sitt argument citerar en diktrad som han kan räkna med att de flesta av hans läsare känner sen tidigare, och dessutom känner från samma sammanhang? Om det är som han säger, att kontexten inte är viktig, borde han inte ens behöva ta en metafor som är känd, som exempel. Han kunde lika gärna dikta ihop en alldeles ny metafor själv. Utan att sätta den i ett sammanhang, utan att i övrigt förklara hur han själv tolkar metaforen och utan att använda ord med redan etablerad

²⁰ Levinson (2001), s. 10

²¹ *Ibid.* s. 10

²² *Ibid.* s. 10

²³ *Ibid.* s. 10 (fotnot)

figurativ mening, är det inte alls lika säkert att alla hans läsare skulle tolka metaforen på samma sätt, eller tycka sig kunna ge en bokstavlig omformulering av den.

Och om det inte rädde samstämmighet vad gäller tolkningen av metaforen, vad skulle då kunna tjäna som facit i frågan om vad den faktiskt betyder? Ingen ordbok, eftersom en sådan bara ger oss etablerade meningar. Inte Levinson själv, eftersom vi är ute efter den påstådda meningen hos metaforen själv, alltså rent semantiskt och därmed oberoende av talarens intentioner. I stället för att bevisa sin egen sak verkar Levinson snarare ha gett visst stöd åt Davidsons ståndpunkt, i synnerhet den poäng som Richard Rorty sammanfattar så här: ”a metaphor for which [...] a paraphrase is widely available is just what we mean by a dead metaphor.”²⁴

Därmed är saken dock inte nödvändigtvis klar. Moran hävdar ju att svårigheten att omformulera inte bara gäller metaforer. Med viss reservation för att det följande kan vara högst personligt och inte representera andras uppfattningar vill jag ändå ta mig an även denna vinkling i diskussionen. Låt oss använda Morans eget exempel:

(1) Himlen är blå.

Efter att ha konsulterat min synonymordbok kommer jag fram till följande omformulering av satsen:

(2) Skyn har azurfärg.

Jag tror aldrig att jag hört någon yttra denna sats, och den är något klumpig i och med det ovanliga ”azurfärg”, som förresten inte är någon exakt synonym till ”blå”. Men skillnaden i mening mellan de två satserna är väl ändå ganska liten? Skillnaden tycks mig ligga på ytan, och om man bortser från det faktum att (1) är det konventionella sättet att uttrycka meningen i fråga, tror jag att bara rent estetiska preferenser skulle ligga till grund för ett val av den ena före den andra.

Kanske nedvärderar jag en eventuell meningsskillnad mellan de två mer än andra skulle göra. Men jag hoppas att detta ska framstå som oviktigt när man jämför skillnaden mellan (1) och (2) med skillnaden mellan den metafor och den omformulering jag nu vill diskutera:

(3) Jag minns hur ditt hjärta slog dig

(4) Jag minns hur du plågades av din förälskelse.

(4) känns inte bara platt och snäv i jämförelse med (3). Skillnaden är inte enbart stilistisk; den beror inte bara på skillnader i konnotationer och värdeladdningar. (4) är en omformulering jag endast skulle kunna tänka mig att ge under tvång att ge en begreppsmässigt tydlig beskrivning av bilden jag får när jag läser (3). Men (3) är egentligen öppen på ett helt annat sätt än (4) är. Bilden (3) ger upphov till är öppen för andra beskrivningar än den beskrivning som ges med (4). (3) tvingar oss inte att tänka i termer av ”förälskelse” och ”att plågas”. Jag kan ”förstå” (3) utan att ha kännedom om begreppen ”förälskelse” och ”att plågas”; den kan ”förstås” visuellt och känslomässigt.

Skillnaden mellan (1) och (2) är en gradskillnad. Vi kan diskutera meningsskillnaden mellan ”blå” och ”azurfärg” genom att staka ut våra definitioner av vardera ord. Vi kan få en överblick över på vad sätt de två satserna skiljer sig åt. Men varje diskussion om skillnaden mellan (3) och (4) hamnar på en helt annan nivå. Vi kan här inte jämföra definitioner av ord; det finns inte tillräckligt med gemensam grund att börja på. Vi kan inte göra en lista över de hårfina skillnaderna mellan (3) och (4), för deras bokstavliga meningar skiljer sig alltför mycket åt. (4) är klumpig och grov i jämförelse med (3): den spikar fast stora skyltar på det som (3) i bästa fall bara väldigt subtilt kan tyckas peka på.

Därmed tycker jag mig ha avfärdat Morans invändning, alltså att det skulle vara lika svårt att omformulera bokstavlig mening som det han anser vara metaforisk mening. Jag hoppas också att argumentet kan orsaka ännu mer tvivel rörande möjligheten till omformulering av metaforer. Enligt min bedömning är problemet med omformuleringar inte bara att en liten del av meningen går förlorad, utan att omformuleringen tvingar in i meningsform det som egentligen inte låter sig så göras.

Det finns ytterligare ett problem med Levinsons invändningar. I ljuset av hur svårt det är att ge en tillfredsställande omformulering av en levande metafor, är Levinson villig att medge att en metafor i stället för att ha en bestämd mening kanske är ute efter att just dra vår uppmärksamhet mot något specifikt, till exempel specifika egenskaper som två olika ting eller företeelser har gemensamt. Men inget i detta säger att vi uppmärksammar dessa egenskaper som begrepp – att vi sätter ord på det vi uppmärksammar. I stället kan det handla om att uppmärksamma något såsom vi uppmärksammar aspekter av en bild. Det kan alltså handla om ett seende, om en mental bild, som inte är begreppslig eller propositionell; om *seeing-as* i stället för *seeing that*.

²⁴ Rorty (1987), s. 291

4.2 Korrekta läsningar av metaforer

Ted Cohen tycker liksom Levinson att det finns korrekta och felaktiga läsningar av metaforer:

It is right to take Romeo's "Juliet is the sun" as Romeo's declaration that Juliet warms him and brightens his life; it is wrong to take it as a complaint that when Juliet is near, Romeo's skin breaks out in a rash.²⁵

Cohen tycker sig alltså veta hur den citerade metaforen ska läsas: det finns enligt honom rätt och fel i fråga om metafortolkningar. Han gör anspråk på objektivitet för sin tolkning av metaforen "Juliet is the sun". Men vad grundar han den på? Vad kan han hänvisa till, inom ramen för semantiken, som stöd för sin tolkning av denna metafor?

Antagligen spelar två saker in på Cohens tolkning: satsens sammanhang och predikatets konnotationer. Att en tolkning av en sats tar hänsyn till kontexten gör den inte nödvändigtvis till en pragmatisk tolkning. Samspelet mellan ord eller sats och *språklig* kontext har sin plats i semantiken. Men frågan är om man verkligen kan säga att kontexten tvingar oss att göra den tolkning Cohen gör i citatet ovan. När Cohen tror att Romeo säger att Julia värmer honom och lyser upp hans tillvaro, kan det hända att han i själva verket pratar om sin egen tolkning, och beskriver sin egen mentala bild. Detta är inte detsamma som att uttrycka metaforens mening. Ingenting i Cohens argumentation stärker hans anspråk på objektivitet för den egna tolkningen. Han kan helt enkelt inte säga varför "solen" i denna kontext har innebörden "en flicka som värmer och lyser upp livet för en pojke".

Det kan lika gärna vara så att en viss kontext kan öka sannolikheten för att läsare och åhörare gör en viss tolkning, men att det i slutändan handlar om konstnärlig fingerfärdighet och tur – inte om att lyckas förmedla en viss, bestämd mening. Det krav vi trots allt ställer på semantisk mening är att den ska vara reglerad. Och även om vi har en situation där de flesta får "samma" mentala bild inför sin inre blick när de läser en viss metafor, så gör det inte denna bild propositionell.

Cohen har säkert rätt i att de flesta skulle tolka "Juliet is the sun" i den givna kontexten som en kärleksförklaring snarare än ett klagomål. Men detta räcker varken för att man ska kunna kategorisera denna tolkning som en proposition eller för att man ska kunna fastställa att den utgör meningen hos satsen. Och det faktum att tolkningarna verkar likriktade har inte att göra med någon metaforisk mening hos "the sun". Snarare är det en följd av en tolkning som orsakas av kontexten i samspel med metaforens bokstavliga mening.

Men om vi tänker oss att någon uppfattar att metaforen säger något negativt om Julia (till exempel "I Julias närvaro får Romeo solexem") snarare än den positiva mening Cohen läser in i den: kan vi då verkligen säga att personen i fråga missuppfattat meningen hos satsen? Detta skulle innebära att vederbörande hade ett *språkligt* problem, att det fanns ord eller uttryck hon inte förstod, eller att hennes kunskap om ordens betydelser inte var tillräckligt rik, så att hon inte förmådde förstå ordens betydelser såsom de varierar med kontexten. Men rör det sig inte egentligen om en kulturell eller intellektuell skillnad mellan olika läsare? Att inte tolka "Juliet is the sun" som något positivt – en kärleksförklaring – givet sammanhang och konnotationer verkar snarare handla om att inte ha samma associationsmönster och kulturella referensramar som till exempel Cohen.

Detta beror dock till viss del på huruvida man tycker att uppfattandet av de konnotationer, och innehavet av de associationsmönster som krävs för att göra Cohens tolkning, tillhör den semantiska kunskap som varje "kompetent språkbrukare" besitter. Frågan blir alltså följande: Genererar semantisk kunskap plus kunskap om den specifika språkliga kontexten, nödvändigtvis den Cohenska tolkningen av "Juliet is the sun"? Ingår det jag kallar associationsmönster och kulturella referensramar, i tillräcklig utsträckning, i den semantiska kunskapen?

Kanske kan vi svara på dessa frågor genom att undersöka de tolkningar av metaforen som Cohen dömer ut. Kan vi med någon auktoritär objektivitet säga att "Juliet is the sun" *inte* säger att Julia ger Romeo något som kan liknas vid solsting, att hon stiger honom åt huvudet och därigenom till slut blir hans död? Eller att hon är något ouppnåeligt som Romeo av omedvetet högmod försöker komma nära, och till följd därav dör?

Som de flesta författare i ämnet påpekar går det ofta att spinna vidare på en metafor och "se" fler och fler paralleller. Man kan rynka pannan och skrattra åt tolkningar som man tycker är långsökta. Ofta går det att hänvisa till vad man tycker är indikationer för den egna tolkningens rimlighet, i den språkliga kontexten. Men i slutändan är frågan om vilka paralleller som är relevanta eller korrekta att dra något man kan ha diskussioner om – diskussioner där personliga tolkningar ställs mot varandra. Återigen finns det inget facit vi kan konsultera. Hänvisning till varken ordboken eller det allmänna språkbruket kan ge oss meningar för alla nya, originella, levande metaforer.

Frågan kvarstår dock om detta verkligen kullkastar Cohens invändningar. Han håller nämligen med Davidson om att tolkande av metaforer inte är något regelstyrt: "There is no function, no rule, no transformations, semantic, pragmatic, or otherwise, which will compute the

²⁵ Cohen (1997), s. 226

content from the literal meaning.”²⁶ Vad han verkar föreslå är att metafortolkning kan handla om ett mellanting mellan regelstyrddhet och den helt fria och utomlingvistiska process Davidson förespråkar: ”Understanding a metaphor [---] requires wit, imagination, flexibility—a kind of initiative. And this initiating understanding is built into one’s capacity for literal understanding.”²⁷

Översatt i de termer jag använt ovan, verkar det alltså som att Cohen vill lägga förståelsen av metaforer i facket *språklig* förståelse – kunskap om språket – och inte låta det vara en fråga om kulturell eller intellektuell förståelse – kunskap om världen. Samtidigt vill han delvis sudda ut gränsen mellan språkförmåga och allmän intellektuell förmåga. Men kan Cohen låta metafortolkning vara en inomlingvistisk angelägenhet samtidigt som han förnekar att det skulle vara styrt av regler?

Det är svårt att dra gränsen mellan lingvistisk kunskap och kunskap om världen. Den lingvistiska kunskapen ger oss begrepp, och dessa utgör en del av vår världsbild. Förståelse av ord och begrepp förutsätter i viss mån – men medför också – kunskap om världen.

I en Cohensk anda skulle man kunna tänka sig att vår lingvistiska kunskap är kunskap om ett reglerat system, men att dess förankring i vår kunskap om världen gör att vi står i en annan relation till vårt språk än vi gör till andra regelsystem: vi äger och förvaltar vårt språk, även om vi gör det tillsammans med andra. Denna speciella relation skulle till exempel innebära att vi inom ramen för vårt eget intellekt kan revidera – eller tillfälligt bortse från – våra begreppsindelningar. Jag säger ”inom ramen för vårt eget intellekt” för att det just skulle handla om en förändring som beror på vår egen kunskap och världsbild, och som föds ur en rörelse i vårt eget intellekt. Detta skulle i sin tur utgöra en förklaring till hur språk kan utvecklas.

Men konflikten kvarstår: metaforen kan inte på en gång vara inomlingvistisk och oreglerad. För även om vi antar en modell där språket är reglerat men där reglerna kan förändras, måste vi vid varje given tidpunkt ha en gräns mellan det reglerade och det oreglerade. Detta innebär att varje metafor vid varje ögonblick antingen har en bestämd – *reglerad* – mening eller inte.²⁸ Har den en bestämd mening ska man med hjälp av de semantiska reglerna också kunna få fram denna mening, och sedan kunna uttrycka den i en bokstavlig omformulering.

4.3 Sanningsvärden hos metaforer

²⁶ *Ibid.* s. 224

²⁷ *Ibid.* s. 223

²⁸ Jag bortser här från att olika språkbrukare kan ha olika begrepp vad gäller huruvida en metafor har en viss mening, och vad denna i så fall är. Det viktiga här är att något inte på samma gång kan ha och inte ha, mening, för samma individuella, eller grupp av, språkbrukare.

Oliver R. Scholz och Richard Moran tar upp en annan omständighet som de tycker tyder på att det finns metaforisk mening. Folk i allmänhet, hävdar de, tilldelar metaforer sanningsvärden. Det är alltså enligt dem möjligt och till och med vanligt att hålla metaforer för sanna eller falska – inte i sin bokstavliga mening utan just i sin metaforiska mening. Enligt Scholz och Moran gör människor tolkningar av metaforer där slutprodukten är något som kan tilldelas ett sanningsvärde. En sådan slutprodukt borde då rimligtvis ha formen av en proposition eller i alla fall vara mer precist och avgränsat än vad Davidson vill ha det till.²⁹

Davidson behandlar kort frågan om metaforers sanningsvärden i sin artikel. Han skriver där att satser inte har metaforisk sanning eller falskhet parallellt med sin bokstavliga sanning eller falskhet, men att

This is not to deny that there is such a thing as metaphorical truth, only to deny it of sentences. Metaphor does lead us to notice what might not otherwise be noticed, and there is no reason, I suppose, not to say that these visions, thoughts and feelings inspired by the metaphor, are true or false.³⁰

Davidsons ståndpunkt verkar alltså vara, att om något annat än en metaforers bokstavliga mening kan tilldelas ett sanningsvärde, så är det *tolkningen* av metaforen sådan som den återfinns hos en individ, inuti ett medvetande.³¹ Men för Davidson är ju en sådan tolkning inte en proposition utan snarare, som han uttrycker det i citatet ovan, en bild (eller syn, det vill säga ”vision”), tanke eller känsla. Man skulle då kunna säga, utan att blanda in propositioner, att bilder, känslor och tankar kan *representera världen* såsom varande på ett visst sätt.

Moran menar att många filosofer till skillnad från Davidson inte ser kognitiva innehåll, eller propositioner, som något som nödvändigtvis är språkligt. I stället skulle de säga att varje entitet som söker representera världen eller framställer världen på ett visst sätt, är en proposition.³² Förmågan att vara sann eller falsk anses också ibland vara ett tillräckligt kriterium för att något ska klassas som en proposition.³³ Om man antar denna bredare definition, kan man inte samtidigt acceptera Davidsons ovan citerade påståenden om metaforisk sanning utan att medge att metafortolkningar är propositionella. Davidson själv skulle dock inte godta Morans definition av propositioner, och argument mot den syn på propositioner som Moran förespråkar presenteras i nästa avsnitt (5), då frågan om ”representation” i ord respektive bild berörs.

²⁹ Scholz (1993), s. 167; Moran (1996), s.251

³⁰ Davidson (1978), s. 441

³¹ Det faktum att han ändå är beredd att kalla detta för ”metaphorical truth” är lite olyckligt, men det framgår ändå tydligt i resten av stycket att det är just tolkningen, eller våra tankar och känslor om tolkningen, som kan ha ett sanningsvärde.

³² Moran (1996), s. 257

³³ Blackburn (1996), s. 307

För närvarande kan det sägas till Davidsons försvar, att så länge han upprätthåller distinktionen mellan en metafortolkning och en metafor, kan ingen, med hänvisning till Morans propositionsbegrepp, kräva att han medger att *metaforer* är propositionella. Det kan dock vara en alltför stor eftergift för Davidsons teori att kalla metafortolkningar för propositionella. Även detta diskuteras vidare i nästa avsnitt.

Slutligen kan det vara på sin plats att notera att Davidsons erkännande av metaforisk sanning är ett halvhjärtat medgivande med syftet att anpassa teorin till en påstådd praktisk realitet. Om detta påstående, alltså att folk i allmänhet faktiskt tar metaforer för att vara sanna eller falska, kan motbevisas, innebär detta ingen förlust för Davidson. Man kan till exempel tänka sig, à la Davidson, att det som folk håller för sant eller falskt, är varken metaforen eller den egna metafortolkningen, utan beskrivningar av den bild metaforen orsakar.

Mot slutet av sin artikel talar Davidson om metaforer som bilder. På grundval av denna jämförelse gör han ännu större anspråk vad gäller metaforens särart; han är inte bara ute efter att diskutera gränsen mellan semantik och pragmatik, utan vill få det till att den metaforiska effekten är utomlingvistisk. I nästa avsnitt diskuterar jag denna del av Davidsons teori.

5. Kognitiva innehåll och bilder: Pragmatisk mening respektive utomlingvistisk effekt hos metaforer

5.1 Närmare analys av Davidsons syn på kognitiva innehåll och bilder hos metaforer

Davidson skriver i sin artikel att bristerna med en metaforteori framstår tydligast om den talar i termer av metaforisk mening, men att det grundläggande felet med sådana teorier, ligger i idén om att varje metafor förutom sin bokstavliga mening har ett *specifikt kognitivt innehåll*, som det är talarens intention att framföra, och som åhöraren måste greppa, om han, som Davidson säger, ska ”get the message.”³⁴ Han förnekar alltså att metaforer ens pragmatiskt kan förmedla kognitiva innehåll. Det är viktigt att poängtera detta för att undvika det missförstånd som annars kan uppstå av att Davidson säger att metaforer tillhör domänen *användande*.³⁵

³⁴ Davidson (1978), s.444

³⁵ *Ibid.* s. 436

I stället säger han att metaforer genom användande kan ge upphov till, eller fungera som, bilder, och med denna jämförelse sammanfattar han kärnan av sitt positiva argument. På så sätt låter han idén om det *kognitiva innehållet* som *kommuniceras* å ena sidan och *bilden* som *frammanas* eller *orsakas* å den andra utgöra motpoler.

Med hänvisning till likheten mellan bilder och metaforer argumenterar han i tre steg mot kognitiva innehåll:

(P1) Bilder har inte kognitiva innehåll och kan inte bytas mot propositioner

(P2) Metaforer är i relevanta avseenden som bilder

(S) Metaforer har inte kognitiva innehåll och kan inte bytas mot propositioner

Han är inte särskilt offensiv i sin argumentation för (P1), utan verkar mestadels lita på att läsaren ska acceptera premissen intuitivt. "A picture is not worth a thousand words, or any other number", säger han, och förklarar: "Words are the wrong currency to exchange for a picture."³⁶ (P2) stöder han bland annat med hänvisning till den påstått högre grad av livlighet som kännetecknar de mentala bilder och associationer som metaforer ger upphov till.

Lynne Tirrell påpekar att det direkt uppstår ett problem med Davidsons första premiss. Just det att kalla metafor för bild är att hävda att ord faktiskt är utbytbara mot bilder:

Davidson claims that words are the wrong currency to exchange for a picture, yet in his examples he changes pictures for words. 'Miss Podsnap is a rocking horse' and 'Juliet is the sun' are linguistic, not pictorial.³⁷

Tirrell resonerar alltså ungefär så här: I fallet metafor har vi ju en proposition (satsens bokstavliga mening) som, enligt Davidsons förklaring, i vårt medvetande orsakar eller representeras som någon form av bild. Och om den proposition som fungerar som (eller tas som) en metafor kan uttrycka en bild borde en bokstavlig omformulering också kunna göra det. Dessutom verkar Tirrell tycka att det vore önskvärt med en förklaring från Davidson till varför ord kan växlas in till bilder, men dessa bilder inte kan växlas tillbaka till ord.

Men Tirrells kritik kan vara förhastad. Det är visserligen knepigt att, som Davidson, jämföra språk med bild, och olyckligtvis är han varken helt tydlig eller riktigt konsekvent i fråga om den relation han anser råda mellan de två begreppen metafor och bild. Han verkar inte ha bestämt sig för om en metafor *är* en bild, om den *fungerar mer som* en bild (än som en proposition), *uttrycker* en bild eller *kausalt kan frammana* en bild. För att man ska kunna göra en rättvis

³⁶ *Ibid.* s. 445

bedömning av Davidson måste man försöka analysera exakt vad han avser med sin jämförelse, för att först därefter utvärdera i vilken mening och utsträckning en dylik jämförelse är giltig.

Det är vanligt att i vardagstal eller diskussioner om litteratur säga att en metafor är en bild, eller att en riklig förekomst av metaforer i till exempel en dikt innebär att denna har ett rikt *bildspråk*. Men att kalla ett språkligt uttryck för en bild är i sig en metafor, och trots att den nog kan tjäna som en illustration av en uppfattning om vad metaforer gör som många av oss kan godta rent intuitivt, utgör den inte den belysande utredning av metaforens natur som behövs i det aktuella sammanhanget. Alltså: att kalla en metafor för en bild kanske kan ge viss insikt om metaforens funktion, och ge ett perspektiv genom vilket metaforen kan ses, och det är möjligt att en filosofisk rannsakan av jämförelsen mellan metafor och bild kan visa att den också har bäring rent rationellt. Men detta måste utredas.

Innan dess kan man bara konstatera att en bild är något vi uppfattar med synorganen, eller en representation i medvetandet som liknar det intryck vi kan få genom visuell varseblivning. Vi kan se en bild i aktuell tid och rum, och vi kan minnas eller konstruera en bild, oberoende av aktuell tid och rum. Ett språkligt uttryck kan inte i konventionell mening utgöra en bild, och därmed finns en lucka i förklaringen.

Davidsons jämförelse verkar vara motiverad av två saker: för det första tron på att metaforer i väsentligt högre grad än andra uttryck ger upphov till mentala bilder och associationer. För det andra uppfattningen att metaforer är vad man på engelska kallar ”open-ended”. Det senare innebär att vad de kan ge upphov till inte är reglerat och begränsat. Man kan ofta spinna vidare på en metafortolkning och föreställa sig, eller se, fler och fler likheter mellan de saker som jämförs, fler och fler aspekter i vilka metaforen är giltig. Och, som jag tidigare försökt hävda, är det inte uppenbart var man ska sluta dra parallellerna, eller att man över huvud taget måste sluta någon gång.

Davidson tycker att metaforer i det här avseendet fungerar som bilder eftersom det inte verkar finnas någon gräns för hur mycket vi kan säga för att beskriva en bild,³⁷ och eftersom hur vi uppfattar en bild inte alls är reglerat, såsom vår förståelse av språkliga satser är. I fråga om de mentala bilderna avser jämförelsen alltså en mycket konkret betydelse hos begreppet ”bild”. I själva verket kan man nog tolka denna del av jämförelsen som en ren likställelse snarare än en jämförelse. Dock menar Davidson nog inte att en *metafor* är en bild, utan att en *metafortolkning* har formen av en bild – en mental bild.

³⁷ Tirrell (1991), s. 150

³⁸ Davidson (1978), s. 444

Vad gäller den andra grunden för jämförelsen avser denna likheter på en mer abstrakt nivå: vårt sätt att uppfatta bilder och metaforer är *förutsättningslöst* och i grunden *översättningslöst* till språk. Hur vi uppfattar metaforer är enligt den här ståndpunkten väsensskilt från vårt sätt att uppfatta övrigt, ”vanligt” språk. Kanske sätter man fingret på den väsensskillnaden när man säger att vi *uppfattar* en metafor (eller bild) men *förstår* en proposition.

Konstvetaren Sven Sandström ger stöd åt idén om denna väsensskillnad, och säger att den i grunden beror på att språket är linjärt och utsträckt i tiden, medan bilden är utsträckt i rummet.³⁹ Detta ligger enligt Sandström till grund för varför det som han kallar ”orientering” genom bilden inte riktigt låter sig jämföras med språkförståelse, och varför det vi uppfattar i en bild inte låter sig översättas i ord:

På ett generellt plan skiljer sig bildförståelsen [...] drastiskt från åtminstone den formella språkförståelsen däri att den förra i princip aldrig utesluter att andra förståelsemönster kan urskiljas i samma föremål. [...] Den ordlösa förståelseprocessen är i förhållande till sitt föremål spårande snarare än polariserande och reducerande.⁴⁰

Med ”spårande” torde Sandström mena att bilduppfattningen är sökande, spontan och intuitiv, och inte har några klart utstakade riktlinjer att rätta sig efter. Att vi kan läsa in mening i en bild är inte detsamma som att bilden har mening, säger Sandström:

När vi [...] talar om nycklar och koder till bilder [...] befinner vi oss på vägen mot ett språk genom bilder, vilket alltså är något helt annat än ett bildens språk eller en bildens egen språklighet.⁴¹

Vad Sandström tycks mena här, är att en bild visserligen kan ges propositionell mening, liksom allt, givet socialt samförstånd, kan låtas symbolisera något. Men detta innebär en reduktion av bilden, en förminskning genom vilken den förlorar det som gör den till bild. Innehavet av mening blir då en skiljelinje mellan bild och symbol; bild och språk.

I sig uttrycker en bild inte något ”på ett visst språk”. Att ord kan ge upphov till bilder, eller rentav upplevas som bilder, är något helt annat, säger Sandström.⁴² Bilden, fortsätter han,

är inget meddelande, den är inte betydelse, även om den som helhet och i sina delar har innebörder för oss. Den föreligger, och kan ge upphov till betydelse genom en förståelseaktivitet, och samma synbild kan som nämnts ge upphov

³⁹ Sandström (1995), s. 9

⁴⁰ *Ibid.* s. 69

⁴¹ *Ibid.* s. 69

⁴² *Ibid.* s. 74

till flera olika, inbördes orelaterade men var för sig fullständigt motiverade förståelsemönster.⁴³

Jag tycker att Sandström för ett övertygande argument, med hjälp av vilket man kan avfärda den idé som beskrevs i föregående avsnitt, om att bilder skulle kunna vara propositionella.

Låt oss nu återvända till Davidson, och med hjälp av den utredning av begreppen Sandström gör försöka oss på en klar sammanfattning av Davidsons syn. För det första verkar Davidson alltså säga att vi får bilder inför våra inre blickar när vi tolkar metaforer, för det andra att vi uppfattar, eller tolkar, metaforer förutsättningslöst. Att Davidson inte gör den åtskillnad mellan dessa två som jag här har gjort uttryckligen, beror antagligen på att han ser de två som intimt förknippade. Man kan tänka sig ett kausalt samband mellan de två: vi får en bild för vår inre blick när vi hör eller läser en metafor, och denna uppfattar vi förutsättningslöst, precis som andra bilder. Det är dock inte uppenbart att denna kausala koppling åsyftas, och därför tycker jag att det är bra att ha etablerat den distinktion jag gjorde ovan.

Vid det här laget borde vi vara bättre utrustade för att svara på Tirrells kritik som hänvisades till tidigare, alltså att Davidsons teori innebär att ord växlas mot bild, samtidigt som han säger att bilder inte kan ersättas med ord.

Att säga att en metafor ger upphov till en bild är nämligen inte nödvändigtvis detsamma som att säga att metaforen byts ut mot en bild eller växlas in mot en bild. När Davidson säger att en metafor är en bild eller som en bild, tycks han ju enligt min analys ovan mena att en metafor *orsakar* en mental bild, det vill säga att en *metafortolkning* har formen av en mental bild. Vi har alltså snarare att göra med en kausal relation än en situation där en entitet representeras som något annat, eller ersätts med något annat som är menat att vara det jämvärdigt. Att en föreslagen bokstavlig omformulering av en metafor inte ger upphov till samma bild beror just på att dess bokstavliga mening skiljer sig från metaforens bokstavliga mening – och det är den bokstavliga meningen som orsakar de mentala bilderna.

5.2 Utesluter bilden ett kognitivt innehåll?

Även om vi lite bättre lyckats precisera vad Davidson menar med sin förklaringsmodell, uppstår frågor gällande dess verklighetsförankring. Davidson åkallar som sagt vad han anser vara en större förekomst av mentala bilder och associationer i metafortolkningar, som stöd för sitt avvisande av kognitiva innehåll hos metaforer. Flera kritiker, däribland Merrie Bergmann och

⁴³ *Ibid.* ss. 33

Max Black, har påpekat att det faktum att en metafor kan frammana en bild inte hindrar den från att också ha ett kognitivt innehåll.⁴⁴

Att frammana bilder är ju heller inte, vilket Davidson själv betonat i försvar av sin ståndpunkt, unikt för metaforer. När vi läser Tomas Tranströmers ord ”Jag ligger utsträckt som en tvärgata” i dikten ”Galleriet”, är det väl svårt att stänga ute bilden av en gata som korsar en annan, ordet ”som” till trots?

Richard Moran tillhör dem som framfört invändningen att den mentala bilden inte utesluter ett kognitivt innehåll. Men han tycker samtidigt att Davidsons modell i viss mån är tilltalande. Han anammar framför allt Davidsons idé om *seeing-as*, även om han hellre talar om metaforen som ett *perspektiv* än som en bild. Moran tycker att modellen förklarar metaforers ”open-endedness” och att denna gör att man, när man skriver ner en metafor, kan skriva ”beyond oneself, or beyond one’s present understanding of what one has written.”⁴⁵ Både man själv och andra kan komma att se fler poänger med metaforen än vad man såg från början, innan man komponerade den, säger Moran. Kontentan av denna beskrivning verkar vara att metaforer alltså ofta kan vara mer fruktsamma än man kunnat förutse, och på så sätt kan sägas leva egna liv, bortom språkets inneboende regler och talares intentioner – bortom mening.

Det är också just i hopp om att få dessa nya insikter som man ibland formulerar en metafor, anser Moran: ”[P]art of the reason the composer of the metaphor adopts a particular perspective is that he or she expects and wants it to lead him or her to notice something new”⁴⁶. I denna bemärkelse medger alltså metaforer att man skriver (och talar) ”bortom sig själv”. Moran ger Davidson rätt i att denna aspekt av metaforen inte handlar om kommunikation av ett kognitivt innehåll utan ”involves adoption of a perspective *rather than* acceptance of an assertion”⁴⁷, alltså om *seeing-as* snarare än *seeing that*.

Själva *seendet* eller *föreställningen* – det vill säga den mentala bilden – blir i den här förklaringsmodellen en central del av förståelsen av en metafor:

To call someone a tail-wagging lapdog of privilege is not simply to make an assertion of his enthusiastic submissiveness. [...] [C]omprehension of the metaphor involves *seeing* this person as a lapdog.⁴⁸

Med den här ståndpunkten blir bilden inte bara en illustration av något kognitivt innehåll. I stället försöker Moran visa att bilden är det primära.

⁴⁴ Bergmann (1982), s. 230; Moran (1996), s. 257; Black (1979), s. 192

⁴⁵ Moran (1989), s. 111

⁴⁶ *Ibid.* s. 110

⁴⁷ *Ibid.* s. 109

Om vi accepterar Morans syn kan vi gå vidare till att säga, att det naturligtvis går att beskriva bilden, och att det också går att läsa in mening i bilden, på det sätt Sandström talar om. Men dessa propositioner handlar då om metaforen såsom representerad i ett visst medvetande – inte om metaforen som sådan. Framkallandet av bilden och beskrivandet av den är två skilda tolkningsprocesser. Framför allt är en beskrivning av en bild långtifrån detsamma som en omformulering av denna bilds ”mening”.

Richard Rorty är inne på en liknande bana: Metaforer är, precis som perspektiv, *källor* till kunskap, idéer och insikter snarare än representationer av dessa. I den mån tycker han att de inte bara liknar bilder, utan vad som helst som får oss att lägga märke till något utan att vara en symbolisk representation av detta något.⁴⁹

Även om Morans och Rortys positiva karakterisering av metaforer och förklaringar till hur metaforer fungerar, slutgiltigt kunde bevisas, skulle detta inte kunna användas för att definitivt avfärda invändningen om att bilden inte utesluter ett kognitivt innehåll, alltså den kritik som framförts av Bergmann och Black.

Men deras argumentation förstärker ändå Davidsons synpunkt. Mentala bilder förekommer ju även vid tolkning av andra uttryck än metaforer. I dessa fall finns det alltså plats både för ett kognitivt innehåll och en bild. Vad Moran och Rorty försöker visa, är att vi i fråga om metaforer har att göra med mer än bara en mental bild som illustrerar något kognitivt innehåll. De tycker att den bild en metafor ger upphov till tar större plats i metafortolkning än i annan tolkning. Den allra viktigaste poängen är att det seende som metaforen orsakar är helt centralt för tolkningen.

Detta stödjer Davidsons teori på två sätt. För det första kan det faktum att bilden intar en större roll vara ett tecken på att inget specifikt kognitivt innehåll finns förutom det bokstavligen. Bilden tar alltså den plats som normalt innehas av en proposition. För det andra är det så, att om man kan visa att förståelsen av en metafor ligger i seendet av en bild och i insikter och observationer som springer ur denna bild, så finns det ingen uppgift kvar i metafortolkning som kan tilldelas något kognitivt innehåll.

5.3 Metaforer i påståenden

Några som med ett konkret exempel ställer sig emot denna karakterisering av metaforen som något flytande, fritt, oreglerat och besläktat med bilduppfattning snarare än språkförståelse, är Bergmann, Black och Scholz. De säger att det är fullt möjligt att göra påståenden (”assertions”)

⁴⁸ *Ibid.* s. 90

⁴⁹ Rorty (1987), s. 290

som innehåller metaforer. Framför allt de två senare författarna tycker att en nödvändig slutsats härav är att det finns metaforisk mening, om det så handlar om pragmatisk mening.⁵⁰

Bergmann å sin sida resonerar så här: För att kunna utföra talakten *att påstå* någonting, måste innehållet i ens påstående vara så pass begränsat att man kan överskåda det. Av alla de möjliga läsningar en metafor ger upphov till, och av alla de likheter eller skillnader den kan få en att upptäcka, är det bara meningen att man ska välja ut en eller ett fåtal. Annars skulle ”påståendet” göra så stora anspråk att ingen talare eller författare skulle kunna ansvara för det.⁵¹

Kritiken slår mot idén om en metafors open-endedness i bemärkelsen att den parallellt skulle generera flera olika metaforiska meningar – så många att de inte är överskådliga för talaren. Men anammar man Davidsons bild-perspektiv, alltså ser metafortolkningen som en bild som inte motsvaras av någon eller några propositioner, så kan man tillbakavisa kritiken. En bild kan nämligen vara fullt begränsad och överskådlig, och ”oändlig” bara då man försöker beskriva den i ord, eller översätta den till språkliga satser.

Men vi kommer tillbaka till ett problem som beskrevs i föregående avsnitt. Går det att *påstå* en bild, och i så fall, går det ändå att upprätthålla en distinktion mellan den sorts bild en metafor sägs ge upphov till, och en proposition?

Påståendet att man med metaforer kan (eller brukar) göra påståenden kan dock ifrågasättas i sig själv. Visserligen är det så att många satser som innehåller metaforer också är påståenden. Men det är inte självklart att det som påstås är någon mening annan än den bokstavliga. Kanske hoppas man när man påstår en metafor att ens åhörare eller läsare ska komma till samma insikt genom metaforen som man själv gjort. Fortfarande är det i det fallet den bokstavliga meningen som påstås.

5.4 Bildframmaning hos metaforer och andra uttryck

Kanske går det med lite god vilja att konstruera en förklaringsmodell i vilken metaforer kan klara sig utan något kognitivt innehåll. Klart är att om man i alla fall lyckades visa att metaforer faktiskt lever upp till sitt rykte som exceptionella frammanare av bilder, skulle Davidsons teori verka mer sannolik, eftersom en möjlig förklaring till dessa bilder är att de just uppkommer i ersättning för de propositioner som normalt utgör slutprodukten i en språklig tolkningsprocess.

Ett enkelt, om än långtifrån slutgiltigt bevisande, sätt att testa detta skulle kunna vara genom en jämförelse av två meningar som de nedan:

⁵⁰ Bergmann (1981), s. 229; Black (1979), ss. 184; Scholz (1993), s. 167

⁵¹ Bergmann (1981), ss. 230

(1) Jag minns hur ditt hjärta slog dig.

(2) Jag minns hur din pappa slog dig.

Davidson torde mena att (1) ger upphov till mer mentala bilder (eller en högre grad av livlighet i dessa) än (2). Men det är möjligt att han snarare hade i åtanke en jämförelse (1) och (3):

(1) Jag minns hur ditt hjärta slog dig.

(3) Jag minns hur du plågades av din förälskelse.

Det är inte uppenbart vilken kontrastering Davidson grundar sina anspråk om metaforers högre grad av bildframmaning på. Jag tror att båda jämförelserna måste visa på en högre grad av bildframmaning hos (1) för att hans argument ska stödjas. Men jag tycker personligen bara att detta är fallet i den senare jämförelsen. För mig ger både (1) och (2) upphov till mentala bilder där någon blir slagen. Bilderna jag får för min inre blick vid (1) respektive (2) skiljer sig förvisso på ett antal punkter, men olikheten består inte i en kvantitativ skillnad i livlighet, utan bara i att den senare involverar två människor medan den första består av en ett hjärta som bultar hårt. Olikheten gäller det rent visuella, medan de är lika i den olustkänsla de båda är förknippade med.

Den mest uppenbara skillnaden mellan (1) och (3) är att de eventuella bilder de frammanar har än mer olika beståndsdelar, och att den förra är mer konkret (i och med komponenterna *hjärta* och *slå*), medan den senare är mer abstrakt (med *plågades* och *förälskelse*). Kanske är kontentan av jämförelsen då inget mer dramatiskt än att vi i högre grad får mentala bilder om det som denoterar en konkret företeelse och är synligt, än det som är abstrakt och inte lika enkelt att visualisera. Jag tycker själv att detta visas av jämförelsen mellan de två icke-metaforiska satserna nedan:

(4) Jag har köpt en fin väska.

(5) Jag har köpt en grön väska.

”Fin” är ju ett omdöme vi förvisso kan göra om något vi ser. Men det är till skillnad från ”grön” inget vi faktiskt kan varsebli visuellt. Det denoterar helt enkelt något mer abstrakt än vad ”grön”

gör. Detta skulle kunna vara en förklaring till att (5) ger upphov till en starkare bild än (4), vilket jag tycker att den gör.

Att metaforer allmänt anses ge upphov till bilder beror då kanske på att de oftast innehåller konkret refererande termer, vilket i sin tur torde bero på att de skapas för syftet att möjliggöra icke-diskursiv insikt, ordlös förståelse genom konkreta bilder snarare än abstrakta begrepp.

Men det kan finnas en till anledning till att folk förknippar metaforer med mentala bilder, en som jag snuddat vid tidigare. Om vi för ett ögonblick återvänder till de första två satserna jag jämförde, tycker jag att det finns en skillnad som inte riktigt har att göra med livligheten i bilderna de frammanar. Det är uppenbart vad

(2) Jag minns hur din pappa slog dig.

betyder. Den mentala bilden illustrerar det kognitiva innehållet, och när vi greppat meningen kan bilden inte säga oss något utöver vad orden säger. Bilden jag får för min inre blick när jag läser

(1) Jag minns hur ditt hjärta slog dig.

är inte nödvändigtvis livligare. Men jag koncentrerar mig på den och betraktar den mer intensivt, i sökandet efter en tolkning av den som inte är absurd såsom den bokstavliga tolkningen är. Jag försöker *medelst bilden förstå* eller *komma till insikt*. Men ska bilden leda mig till ett kognitivt innehåll, eller är det bildliga uppfattandet en ersättning för en diskursiv förståelse? Svaret är inte uppenbart, och därmed går det inte att säga på rak arm huruvida Davidsons teori stöds eller inte av detta.

I fråga om de levande metaforerna finns det alltså olika meningar om arbetsfördelningen mellan bild och kognitivt innehåll. Vad gäller döda metaforer är man ganska enig: de framkallar inte lika mycket bilder, men har ett klart och tydligt kognitivt innehåll. Ändå spelar de döda metaforerna en viktig roll i debatten om levande metaforer: vardera sida åkallar de döda metaforerna som indicium till fördel för sin sak. I nästa avsnitt diskuteras just detta: vad Davidson respektive hans kritiker tycker att de döda metaforerna säger om de levande.

6. Vad döda metaforer vittnar om

En död metafor är ett ord eller uttryck som tidigare varit en metafor, men som med tiden fått en fast figurativ mening vid sidan av sin bokstavliga mening. ”Stolsben” är ett exempel – i själva verket ett ganska extremt sådant, då det etablerat sig så starkt i språket att de flesta aldrig tänker på att det en gång var en metafor, eller att ”ben” i ”stolsben” i dag har figurativ mening. Om döda metaforer av den här sorten skulle man egentligen inte i vardagssammanhang säga att de har just figurativ mening. Man tänker på betydelsen som lika bokstavlig som den äldre betydelsen.

När Davidson och hans kritiker och försvarare talar om levande respektive döda metaforer antar de en förenklad modell, där det finns en klar distinktion mellan de två. I själva verket verkar metaforer inta olika platser på en skala mellan extremerna. Det bör också noteras att de allra flesta metaforer aldrig dör – de används helt enkelt inte i tillräcklig utsträckning. För enkelhets skull ska dock även jag använda den generaliserande synen på levande och döda metaforer.

Både Davidson och vissa av hans kritiker pekar på existensen av döda metaforer som stöd för sina skilda ståndpunkter i fråga om metaforisk mening. Davidson vill med exempel på döda metaforer demonstrera en typ av uttryck som verkligen har en mening utöver den ursprungliga, bokstavliga meningen.⁵² Genom att kontrastera döda metaforer med levande vill han göra det klart att en fundamental skillnad är att de förra har fast, figurativ mening medan de senare inte har det. Vad den levande metaforen har i stället, är en förmåga att frammana livliga bilder och associationer, som den döda metaforen saknar, säger Davidson, och ger ett exempel:

’He was burned up’ now suggests no more than that he was very angry. When the metaphor was active, we would have pictured fire in the eyes or smoke coming out of the ears.⁵³

Också Marga Reimer ser livligheten i bilderna som demarkationen av (levande) metaforer. Genom att framhäva den mentala bildens roll vill hon tränga bort möjligheten till ett kognitivt innehåll hos levande metaforer: ”The ’intimation’ of a living metaphor appears *different in kind* from the newly acquired cognitive content of a dead metaphor.”⁵⁴

⁵² Döda metaforers nya meningar brukar också kallas bokstavliga. Här avses den mening som utgjorde den bokstavliga meningen även då metaforen var levande.

⁵³ Davidson (1978), s. 439

⁵⁴ Reimer (2001), s. 150

Från Davidsons och hans försvarares sida använder man alltså i huvudsak samma argument som man använder i frågan om huruvida metaforer har kognitiva innehåll eller bilder.

Kritikerna å andra sidan resonerar på följande vis: En död metafor är en som har en fast figurativ mening, vars status är jämlik den ursprungliga bokstavliga meningen. (Båda kan räknas som ordboksdefinitioner.) Men döda metaforer har en gång varit levande, och den troligaste förklaringen till etablerandet av deras nya betydelser, är att de funnits i metaforerna hela tiden, även när de var levande.⁵⁵ Som Richard Moran uttrycker det:

The natural assumption is that [the new meaning] is part of what was meant when the metaphor was alive, that it survived the metaphor's death and its loss of imagistic force.⁵⁶

Moran har delvis rätt i att kalla den här ståndpunkten för "the natural assumption". Men faktum är att den motsatta ståndpunkten kan te sig lika naturlig. Davidson trycker i sin argumentation mycket på svårigheten att ge en adekvat omformulering av en levande metafor:

[I]f words in metaphor bear a coded meaning, how can this meaning differ from the meaning those same words bear in the case where the metaphor *dies* – that is, when it comes to be part of the language? Why doesn't "He was burned up" as now used and meant mean *exactly* what the fresh metaphor once meant? Yet all that the dead metaphor means is that he was very angry – a notion not very difficult to make explicit.⁵⁷

Davidsons argumentet är helt enkelt, att om det är svårt att uttrycka *en* sats påstådda kognitiva innehåll i ord men lätt att uttrycka en annans dito, kan de för det första inte ha samma kognitiva innehåll, och har den förra satsen, för det andra, antagligen inget kognitivt innehåll över huvud taget.

Varken i Davidsons teori eller hans kritikers invändningar är alltså de döda metaforernas roll konsekvent förklarad. Den som förespråkar Davidsons teori måste förklara varför metaforer över huvud taget får fasta meningar med tiden, och varför de får just de meningar de får.

Ett svar som ligger nära till hands, är att säga att de flesta språkbrukares tolkning av en metafor först och främst begränsas av den ursprungliga kontexten, och att metaforen sedan används på liknande sätt av andra språkbrukare, så att en konvention gradvis växer fram. Man skulle då kunna säga att denna process är densamma som den som ger upphov till etablerandet av helt nya ord, eller till nya betydelser (alltså även icke-metaforiska) hos gamla ord.

⁵⁵ Moran (1989), s. 97; Reimer (1996), ss. 14

⁵⁶ Moran (1989), s. 97

⁵⁷ Davidson (1978), s. 443

Processen kan lätt förklaras inom ramen för pragmatiken; vi har att göra med ett *bruk* som genom *samförstånd* växer fram i ett *språksamhälle*. Mycket hänger då för Davidson på att det finns en gräns i metaforens utveckling mellan när den har ett kognitivt innehåll – fast, figurativ mening – och när den ännu inte har det. Det gäller nämligen att visa att yttrandekontexten och textkontexten på ett tidigt stadium inte begränsar tolkningen så pass mycket och på ett sådant sätt, att vi redan från början har att göra med pragmatisk mening. Och detta är inte så lätt att avgöra.

Å ena sidan är det ju så, att det faktum att vissa metaforer efter en tid får fasta meningar verkar förutsätta att man tidigare använt dem för att kommunicera ett ganska precist innehåll, det vill säga att det finns en *intention* hos talare och författare, och *förståelse* hos åhörare och läsare. Kan Davidson visa att det en talare har intentionen att uttrycka, och det en åhörare förstår inte kan vara en idé i propositionell form? Återigen verkar det bli svårt för en anhängare av Davidsons teori att utesluta pragmatisk mening hos metaforer.

Till Davidsons fördel i frågan om pragmatisk mening är det faktum som han påpekar i sin artikel och som jag citerat ovan; att det allmänt anses svårt att ge en bokstavlig omformulering av en metafor. Då talar vi inte bara om en eventuell semantisk metaforisk mening utan om ett yttrandes eventuella överförda mening. Detta kan vara ett förhastat antagande som nog borde undersökas lite bättre, men Davidson säger sig i frågan få stöd även av sina kritiker, bland andra citerar han Max Black.⁵⁸ Vi har ju heller inte sett mycket till bevis för motsatsen.

En eventuell talarintention skulle också kunna avse viljan att få åhöraren att uppmärksamma det talaren själv uppmärksammat i den bild som metaforen frammanar hos honom eller henne. Då kan det visserligen handla om att åhörarens tolkning styrs, men vi behöver för den skull inte ha att göra med talarmening. Åtminstone Reimer tycker att en sådan distinktion kan upprätthållas.⁵⁹

⁵⁸ *Ibid.* s. 443

⁵⁹ Reimer (2001), s. 153

7. Sammanfattande diskussion: Konsekvenser för Davidsons teori

När det nu är dags att ge en sammanfattande utvärdering av hur den kritik som presenterats slår mot Davidsons teori kan det vara lämpligt att först kort återge huvuddragen i denna.

För det första hävdar Davidson att metaforer inte har någon strikt semantisk mening. Endast kombinationen av ord i en sats och dess språkliga kontext genererar hos metaforer ingen mening förutom den bokstavliga. En metafor kan inte ges en bokstavlig omformulering, och är inte ute efter att säga något specifikt eller peka ut specifika fakta eller likheter mellan två ting.

För det andra har metaforer enligt Davidson inte heller pragmatisk mening, alltså den typ av mening som överförs med hjälp av en specifik yttrandekontext. Det finns inget kognitivt innehåll som man måste greppa för att förstå vad som sägs när någon yttrar en metafor.

En metafor frammanar en mental bild inför åhörarens eller läsarens inre blick. Denna bild uppfattar man på samma sätt som man uppfattar andra bilder, ett sätt som, i kontrast med hur man uppfattar språk, är fritt, oreglerat och förutsättningslöst. Den effekt metaforen har på oss är i grunden oöversättlig till språk.

Jag avhandlade först frågan om metaforisk mening i semantiken. Jerrold Levinson lyckas inte helt övertyga om riktigheten i påståendet att det går att omformulera metaforer. Han kan själv inte ge något exempel på en levande metafor och en någotsånär adekvat omformulering av den. Att andra människor dessutom kan tolka metaforer annorlunda är han själv gör, och att de omformuleringar han pratar om därför inte nödvändigtvis är allmängiltiga (om de nu låter sig göras), berör han inte ens.

Genom mina egna praktiska exempel på både metafor och icke-metafor, och omformuleringar av dessa hoppas jag ha etablerat att en omformulering av en levande metafor helt enkelt träffar fel just därför att den försöker pressa in i meningsform en bild eller icke-diskursiv insikt som inte kan uttryckas språkligt. Vi kan naturligtvis beskriva det icke-språkliga. Men vi kan inte översätta det till språk.

Levinson framför också det svagare anspråket att en metafor i alla fall är ämnad att uppmärksamma vissa specifika likheter mellan två ting. Han tar som exempel ”No man is an island”, men pekar inte på något som han tycker tyder på att denna sats måste betyda att ingen människa är isolerad snarare än att ingen människa är gjord av sand. Han till och med väljer att bortse från det språkliga sammanhang varifrån textraderna kommer – ett val han i verkligheten inte

kan göra, eftersom hans uppfattning om satsen för alltid är färgad av John Donnes dikt, eller sättet andra använder uttrycket på, efter att *de* läst dikten. Levinson argumenterar heller inte för att vi uppmärksammar likheterna genom begrepp snarare än bildligt.

Inte heller Ted Cohen kan hänvisa till några regler som ger honom rätt i sin tolkning av ”Juliet is the sun”. Det han säger om sin läsning av satsen kan lika gärna vara en beskrivning av den mentala bild satsen frammanar i honom. På det hela taget verkar både Levinson och Cohen ha svårt att skilja på en metafor och en tolkning av den, och på en mental bild och en beskrivning av den.

Cohen påstår dessutom något som är en självmotsägelse: att metaforer skulle ingå i det reglerade system som är semantiken, samtidigt som deras mening är oreglerad. Om metaforer hade semantisk mening skulle det inte vara så svårt att uttrycka dessa i omformuleringar. Men det är uppenbarligen svårt att omformulera metaforer, och därmed också svårt att tro att de skulle ha någon bestämd mening. Även om det vore som Cohen säger, att vår förmåga att förstå metaforer beror på den fantasirikedom och flexibilitet som är förutsättningen även för annan språkförståelse, måste det gå att peka på systematik, på regler, i denna förståelse för att vi ska kunna kalla den förståelse av semantisk mening.

Jag tog sedan upp påståendet att metaforer kan och brukar tilldelas sanningsvärden. Davidson erkänner bara sanning för metafortolkningar, även om han inte ser dessa som propositionella. Det är inte uppenbart att det man har i åtanke när man kallar en metafor sann eller falsk är dess påstådda metaforiska mening. Kanske handlar det i stället just om den egna tolkningen, eller saker vi uppmärksammar genom den effekt metaforen har på oss. Detta förblir dock antaganden, och förhoppningsvis kan starkare stöd åt Davidson i den här frågan ges i och med diskussionen om den positiva delen av hans teori.

Att man medelst metaforer *pragmatiskt* skulle kommunicera något kognitivt innehåll är lite svårare att motbevisa. Även här kan en Davidsons-anhängare i och för sig peka på svårigheten till omformulering som stöd. Men det bästa sättet är ändå att visa på sannolikheten i Davidsons positiva argument, alltså idén om att den mentala bilden som orsakas av metaforen är det centrala i metafortolkningen.

Richard Rorty och Richard Moran verkar med hänsyn härtill vara inne på rätt spår när de säger att metaforers *sätt* att framställa saker och ting är det som är viktigt hos dem. Moran påstår bland annat att att ”förstå” en metafor innebär att man föreställer sig något; att man ser en mental bild. Ingen bokstavlig omformulering kan ersätta den insikt man får genom det förutsättningslösa uppfattandet av en bild.

Det tycks mig starkt underbyggt att vi uppfattar bilder på ett mycket mer förutsättningslöst vis än vi förstår propositioner, och att en bild inte har mening. Davidson säger att detsamma gäller för metaforer, och förklarar detta med att en metafor orsakar en mental bild som vi uppfattar på samma sätt som vi uppfattar andra bilder. Men för att underbygga detta påstående vore det önskvärt med ett utförligt argument för att den mentala bildens roll i metafortolkning är viktigare än den är i annan tolkning.

Min egen diskussion i frågan, som jag förde med hjälp av exempel på metaforer och icke-metaforer, är naturligtvis begränsad i sitt omfång och dessutom högst personlig. Vad jag, med viss reservation för bristen på allmängiltighet i detta, ändå tyckte mig komma fram till, var två olika saker. För det första, att graden av livlighet i den mentala bild som orsakas av en språklig sats framför allt beror på hur konkret det är, som denoteras av satsen. Detta gäller även för icke-metaforiska satser.

Det andra jag tyckte mig märka, var att även om en metafor inte gav upphov till en livligare bild än en icke-metafor, koncentrerade jag mig mer på bilden jag fick av metaforen. Detta kan ses som ett stöd för idén om att bilden utgör det centrala i metafortolkning, och att metafortolkning däri skiljer sig från språkförståelse. Men det kan inte anses som något bevis. Det kan också vara så att man verkligen måste syna bilden noggrant för att hitta det kognitiva innehåll som ligger inbäddat i den.

Vad gäller döda metaforer och vad dessa kan säga oss om levande metaforer, var diskussionen i det avsnittet inte så fruktsam som man hade kunnat önska. Jag har analyserat problemet och gett olika förklaringsmodeller, men i stort kvarstår den ursprungliga konflikten.

Kanske ska man inte se en död metafor som stående alltför nära den levande metafor den en gång var. Ett uttryck får mening om det med hjälp av rätt yttrandekontext lyckas användas tillräckligt många gånger för att kommunicera denna mening. Men denna process behöver inte gå genom den bild som ursprungligen orsakades av uttrycket. Det vill säga, det finns inget som säger att denna mening vaskas fram ur bilden. Däremot är det klart att bilden alltmer överskuggas av det kognitiva innehåll som växer fram hos uttrycket.

De döda metaforerna komplicerar helt klart den filosofiska diskussionen om metaforer. Varken Davidson, hans kritiker eller jag har sagt sista ordet om dem.

8. Slutsats

Davidsons teori om metaforer är mycket omstridd, och det faktum att han sägs ha utvecklat den bara för att rädda sin semantiska teori från de svårigheter denna språkliga anomali innebar, har gjort det svårt för många att ens ta den riktigt på allvar.

Vissa av de största frågetecknen som för mig omgärdade fenomenet metafor innan jag började skriva uppsatsen, är lika närvarande nu. Jag har knappast bevisat riktigheten i Davidsons ståndpunkt till den grad att det ända som återstår är finlir. Men jag tycker ändå att jag lyckats avfärda en hel del av kritiken mot den och också kommit fram till en del slutsatser som stödjer Davidsons teori, även om det främst rör sig om indicier och inte bevis.

Levinson påstår att omformuleringar av metaforer tyder på metaforisk mening, men han kan inte ge något exempel. Varken han eller Cohen ger någon anledning att tro att de i sitt tal om vad metaforer betyder verkligen talar om metaforernas mening och inte beskriver sina egna tolkningar.

Med hjälp av Moran tycker jag att Davidsons idé om den mentala bilden som det centrala i metafortolkning förstärkts, och Sandströms kontrasterande karakterisering av bild respektive språk ger i sin tur stöd åt idén om den oöversättliga bilden, vårt förutsättningslösa uppfattande av bilder.

Men det föreligger också en del stöd för Davidsons kritiker. De kan peka på flera omständigheter vad gäller hur folk förhåller sig till metaforer, som tycks tyda på att metaforer faktiskt har specifika meningsinnehåll. De säger dels att man ofta tänker på metaforer som sanna eller falska, och att man kan påstå metaforer eller satser som innehåller metaforer. I det förra fallet är det möjligt att det som hålls för sant eller falskt är den egna tolkningen eller en beskrivning av den egna tolkningen. I det senare kan påståendet gälla den bokstavliga meningen och inte någon metaforisk. Men här behövs det ändå ordentliga argument om Davidsons sak ska anses bevisad.

Trots att det finns problem med Davidsons teori är det många som tilltalar av den, och då kanske framför allt på ett nästan känslomässigt plan. Det finns en viss elegans i Davidsons teori, som till

stor del ligger i dess ontologiska enkelhet. Davidson antar ingen ytterligare mening och behöver därmed inte heller anta – och förklara – kopplingar mellan bokstavlig och metaforisk mening.

Men framför allt tror jag att man tilltalas av den bild av språket som speglas i Davidsons meaforteori. Idén om bilden som orsakas av ord men antar en annan form än den språkliga, och blir så stor att inga – inte ens tusen ord – kan uttrycka det den visar.

Davidsons största förtjänster, vilka han i och för sig inte har monopol på, är att han lyfter fram metaforens form såsom det viktiga, och poängterar att det är den bokstavliga meningen som framkallar våra mentala bilder. Metaforer kan, just tack vare sin form snarare än sitt eventuella icke-bokstavliga meningsinnehåll, få både tanken och språket att utvecklas. De är ontologiskt omstörtande på ytan: de hävdar att något tillhör extensionen av ett begrepp samtidigt som det intensionalt inte kan tillhöra det.

Men metaforer kan också i verkligheten förändra vår världsbild och våra begrepp, vilket de döda metaforerna visar. Och detta gör de inte genom någon enkelt greppbar mening, utan just genom originell sammankoppling av olika saker, företeelser, idéer och begrepp: Julia och solen, människan och ön, hjärtats livsupprätthållande slag och sådana slag som gör ont. Därmed tycks det mig att en metaforsteori som koncentrerar sig på den bokstavliga meningen har bäst chanser att lyckas förklara metaforens speciella finesser, deras särskilda förtjänster för både tanke och språk.

Referenser

- Bergmann, Merrie (1982): "Metaphorical Assertions". *The Philosophical Review*, 41:229-244
- Black, Max (1979): "How Metaphors Work: A Reply to Donald Davidson". *On Metaphor*, Sheldon Sacks (red.). The University of Chicago Press, Chicago/London
- Blackburn, Simon (1996): *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford University Press, Oxford/New York.
- Bredin, Hugh (1992): "The Literal and the Figurative". *Philosophy*, 67:69-80
- Cohen, Ted (1997): "Metaphor, Feeling and Narrative". *Philosophy and Literature*, 21: 223-244
- Davidson, Donald (1978): "What Metaphors Mean". Återutgiven 2001 i *The Philosophy of Language*, A.P. Martinich (red.). Oxford University Press, New York
- Davidson, Donald (1993): "Reply to Oliver Scholz". *Reflecting Davidson*, Ralf Stoecker (red.). Walter de Gruyter, Berlin
- Hesse, Mary (1987): "Unfamiliar Noises. Tropical Talk: The Myth of the Literal". *Aristotelian Society*, 61:297-311
- Levinson, Jerrold (2001): "Who's Afraid of a Paraphrase?". *Theoria*, 67:10-23
- Moran, Richard (1996): "Metaphor". I *A Companion to the Philosophy of Language*, Bob Hale och Crispin Wright, (red.). Blackwell, Oxford
- Moran, Richard (1989): "Seeing and Believing: Metaphor, Image and Force". *Critical Inquiry*, 16:87-112
- Novitz, David (1985): "Metaphor, Derrida and Davidson". *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 44
- Reimer, Marga (1996): "The Problem of Dead Metaphors". *Philosophical Studies*, 82:13-25
- Reimer, Marga (2001): "Davidson on Metaphor". *Midwest Studies In Philosophy*, 25:142-155
- Rorty, Richard (1987): "Unfamiliar Noises. Hesse and Davidson on Metaphor". *Aristotelian Society*, 61; 283-296
- Sandström, Sven (1995): *Intuition och åskådlighet*. Carlssons bokförlag, Stockholm

Scholz, Oliver R. (1993): "What Metaphors Mean' and how Metaphors Refer". I *Reflecting Davidson*, Ralf Stoecker (red.). Walter de Gruyter, Berlin

Tirrell, Lynne (1991): "Seeing Metaphor as Seeing-As: Remarks on Davidson's Positive View of Metaphor". *Philosophical Investigations*, 14:143-154